

*Козаченко О. В.,**доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін
Миколаївського інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»**Сакун О. А.,**магістр права*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ЗА ПРИТОНОУТРИМАННЯ

Анотація. У статті на підставі визначення етимологічного походження терміна «притон» і тих юридичних ознак, які в нього вкладаються практикою протидії злочинності, зроблено висновок, що під притоном у кримінально-правовому значенні варто розуміти обстановку вчинення умисних злочинів протиправного (наркопритон) або аморального (притон розпусти) характеру, що являє собою певне приміщення, яке систематично (неодноразово) використовується з кримінально протиправною або аморальною метою на засадах конспірації власниками або іншими особами, що користуються ним на законних підставах, у результаті чого здійснюється посягання на громадський порядок, суспільну моральність або здоров'я населення. Притону притаманні такі ознаки: по-перше, притон – це факультативна ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення, яка пов'язується з обстановкою вчинення кримінального протиправного діяння; по-друге, під такою обстановкою вчинення кримінального правопорушення варто розуміти тільки певне приміщення, яке обладнане або пристосоване під наркопритон або притон розпусти; по-третє, суб'єктами вчинення притонуотримання є власники або особи, які користуються приміщеннями на законних підставах; по-четверте, притон пристосовується для надання відповідних послуг іншим особам, тобто тим, хто не є членом сім'ї власника або законного користувача приміщення; по-п'яте, притон використовується з кримінально-протиправною метою систематично (два й більше разів); по-шосте, діяльність притонуотримувача заподіює шкоду громадському порядку, суспільній моральності або здоров'ю населення; по-сьоме, зазвичай притони функціонують на засадах конспірації, коли їх протиправний або аморальний характер прикривається ознаками легальної діяльності чи буденного життя. Проведений аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складів злочинів, які є підставами для кримінальної відповідальності за притонуотримання, дає підстави для висновку, що в цих складах злочинів існує значна кількість ознак, які за своїм змістом співпадають між собою, тому три складів злочинів можуть бути об'єднані в одну статтю кримінального закону під назвою «Створення й утримання притону». Статтю доцільно розмістити в розділі XII Особливої частини КК України, оскільки складів злочинів, які містяться в ній, посягають на громадський порядок, що не допускає аморального та протиправного використання житла чи іншого володіння особи.

Ключові слова: притон, притон розпусти, наркопритон, житло або інше володіння особи, спеціальна конфіскація.

Постановка проблеми. У чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК) України передбачено три самостійні складів злочину, в яких передбачається відповідальність за суспільно небезпечні діяння, вчинені в обстановці притону: ст. 302 КК України «Створення або утримання місць розпусти і звідництва», ст. 317 КК України «Організація та утримання місць для незаконного вживання, виробництва та виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», ст. 322 КК України «Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів». При цьому перше з указаних кримінальних правопорушень – притон розпусти – належить до злочинів проти громадського порядку та моральності (розділ XII Особливої частини КК України), а два останні – наркопритон, – до діянь, які посягають на встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів (розділ XIII Особливої частини КК України). Суспільна небезпека притонуотримання полягає в тому, що організація або утримання притону, як правило, супроводжується вчиненням значної суспільно небезпечних діянь. Сюди насамперед належать злочини, пов'язані з наркотиками, а також схилення неповнолітніх до вживання наркотиків, залучення їх у вчинення антигромадських дій і злочинів, приховування злочинів і слідів злочинної діяльності, насильницькі дії сексуального характеру, зараження венеричною хворобою або ВІЛ-інфекцією тощо. Притон – це завжди детермінант злочинності, осередок, до якого тягнуться зв'язки між різними за своєю природою злочинами. Крім того, існування притону в житлі або іншому володінні особи ускладнює процес документування протиправних або антисоціальних діянь і, як результат, виявлення й розкриття кримінальних правопорушень, оскільки законом забезпечується недоторканість житла або іншого володіння особи.

Варто наголосити, що до проблеми протидії кримінально-правовими заходами притонуотриманню в кримінально-правовій науці зверталися багато дослідників, такі як Ю. Александров, Ю. Баулін, П. Біленчук, В. Борисов, В. Глушков, Н. Гуророва, Л. Дорош, М. Коржанський, О. Лемешко, Н. Мирошніченко, А. Музика, О. Перепелиця, І. Поплавський, Є. Стрельцов, В. Туляков, Е. Фесенко, М. Хруппа й багато інших. Однак зазначені та інші науковці здебільшого зосереджувалися на дослідженні окремих видів притонів (наркопритони, притони розпусти), не приділяючи належної уваги комплексному аналізу притонуотримання.

Мета статті полягає в аналізі окремих конструктивних ознак підстав застосування кримінально-правових заходів за притонуотримання й обґрунтування пропозицій щодо оптимізації їх нормативного закріплення в межах однієї статті Особливої частини КК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етимологічний аналіз походження терміна «притон» сходиться до таких слів російської мови, як гавань, пристань, тобто місця, пристосовані для їх більш ефективного використання. На підставі аналізу кримінологічного та кримінально-правового змісту поняття «притон» можна зробити загальний висновок, що під притоном у кримінально-правовому значенні варто розуміти обстановку вчинення умисних злочинів протиправного (наркопритон) або аморального (притон розпусти) характеру, що являє собою певне приміщення, яке систематично (неодноразово) використовується з кримінально протиправною або аморальною метою на засадах конспірації власниками чи іншими особами, що користуються ним на законних підставах, у результаті чого здійснюється посягання на громадський порядок, суспільну моральність або здоров'я населення.

Отже, притону як кримінально правовому поняттю притаманні такі ознаки. По-перше, притон – це факультативна ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення, яка пов'язується з обстановкою вчинення кримінально протиправного діяння. Відповідно до положень кримінально-правової доктрини, яка досліджує склад кримінального правопорушення та його ознаки – обов'язкові й факультативні, обстановка вчинення кримінального правопорушення – це сукупність конкретних об'єктивних обставин, умов, у яких кримінально протиправне діяння може бути вчинене [1, с. 47]. Варто наголосити, що кримінально-правове значення має лише та обстановка, яка вказана в диспозиції кримінально-правової норми. Обстановка під час конструювання ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення законодавцем використовується як основна (конструктивна), кваліфікуюча або привілейована ознака. У злочинах, пов'язаних із притонуотриманням, обстановка вчинення діяння виступає як конструктивна ознака, встановлення якої в конкретному суспільно небезпечному діянні є обов'язковою умовою для його кваліфікації як кримінального правопорушення.

По-друге, під такою обстановкою вчинення кримінального правопорушення варто розуміти тільки певне приміщення, яке обладнане або пристосоване під наркопритон або притон розпусти. Насамперед до таких приміщень належить житло або інше володіння особи. Поняття «житло», «інше володіння особи» не мають своєї легальної дефініції в КК України, їх зміст визначається лише в теорії кримінального права й у правозастосовній практиці. Традиційно поняття «житло», «інше володіння особи» по-різному визначаються вченими-криміналістами. Зокрема, під житлом окремі науковці пропонують розуміти «призначене для постійного проживання людини приміщення (або вказаного призначення будинок), у якому відокремлено протікає її особисте життя» (С. Лыченко) [2, с. 69]. Запропоноване визначення навряд чи можна визнати вдалим, оскільки воно, крім прямої вказівки на форми житла (приміщення для проживання або будинок), містить таку характеристику, як «місце протікання особистого життя», що не може бути юридично однозначно чітко визначеною. Інший підхід запропоновано дослідником Г. Руновим, який зазначає, що житло – це «житловий будинок із усіма житловими та нежитловими приміщеннями, що утворюють із таким будинком нерозривне ціле або мають із ним одну (або більше) капітальну стіну, ізольоване приміщення у житловому будинку, а

також інші приміщення, призначені для задоволення тимчасової потреби людини у житлі, для постійного або тимчасового проживання в них незалежно від придатності до проживання та від належності до житлового фонду України» [3, с. 71]. Таке визначення видається більш поміркованим і системним, оскільки воно охоплює спеціально-технічні характеристики приміщень (цілі призначення приміщень, наявність капітальних стін тощо), поряд із якими використовуються соціально-побутові властивості останнього (задоволення потреб людини; залежність (незалежність) від придатності до проживання) та юридичні ознаки (зарахування (не зарахування) чинним законодавством до житлового фонду України). У кримінально-правовій доктрині набуло поширення таке визначення житла, яке сформульоване авторами підручника з кримінального права, які є представниками київської школи права: «Житло – це житловий будинок, квартира, будь-які будівля, приміщення, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них. Житлом мають визнаватись залізничні вагони, причепа до транспортних засобів, каюти на річкових чи морських суднах, призначені для проживання в них протягом певного часу людей. При цьому немає значення, чи є зазначені предмети власністю особи, чи знаходяться у її володінні або користуванні» [6, с. 454]. Запропоноване визначення має суттєвий недолік, оскільки воно містить досить широке трактування форм житла шляхом зарахування до останнього вагонів, причепів до транспортних засобів, каюти суден тощо. За такого підходу автори підручника висловлюють позицію стосовно житла, недоторканність якого гарантується державою, натомість житло як ознака притону має аналізуватися з інших правових позицій. Варто враховувати, що житло в кримінальному праві набуває різного значення залежно від характеру вчинення кримінально протиправних діянь, тому категорія «житло» використовується в таких випадках: по-перше, кримінальне право, гарантуючи недоторканність житла та іншого володіння особи, передбачає відповідальність за порушення недоторканності житла (наприклад, ст. 162 КК України); по-друге, житло нормативно закріплюється як місце вчинення кримінального правопорушення (наприклад, ч. 3 ст. ст. 185, 186, 187 КК України); по-третє, кримінальне право передбачає відповідальність за неналежне (тобто з протиправною або аморальною метою) використання житла, яке може розглядатися як обстановка вчинення злочину (ст. ст. 302, 317, 322 КК України, в яких і передбачається відповідальність за притонуотримання). Отже, визначення житла й іншого володіння особи безпосередньо залежить від тієї ролі, яку воно відіграє в процесі конструювання складу злочину.

По-четверте, суб'єктами вчинення притонуотримання є власники або особи, які користуються приміщеннями на законних підставах. Відсутність законних підстав для користування відповідним приміщенням – право власності, договір оренди тощо, виключає можливість кваліфікації діяння як притонуотримання.

По-п'яте, притон пристосовується для надання відповідних послуг іншим особам, тобто тим, хто не є членом сім'ї власника або законного користувача приміщення. Відповідно, якщо члени сім'ї або близькі родичі або інші особи, які постійно або тимчасово проживають у певному приміщенні, використовують останнє як наркопритон або притон розпусти, вони несуть відповідальність за іншими статтями кримінального закону, що пов'язані з відповідальністю за притонуотримання.

По-шосте, притон використовується з кримінально-протиправною метою систематично (два й більше рази). Разове використання приміщення з передбаченою законом кримінально протиправною

або аморальною метою не створює підстав для відповідальності за притонуотримання.

По-шосте, діяльність притонуотримувача заподіює шкоду громадському порядку, суспільній моральності або здоров'ю населення [5, с. 356–360].

По-сьоме, зазвичай притони функціонують на засадах конспірації, коли їх протиправний або аморальний характер прикривається ознаками легальної діяльності чи буденного життя [6].

Проведений аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складів злочинів, які є підставами для кримінальної відповідальності за притонуотримання, дає підстави для висновку, що в цих складах злочинів існує значна кількість ознак, які за своїм змістом співпадають між собою, тому три склади злочинів можуть бути об'єднані в одну статтю кримінального закону під назвою «Створення та утримання притону». Цю статтю доцільно розмістити в розділі XII Особливої частини КК України, оскільки склади злочинів, які містяться в ній, посягають на громадський порядок, що не допускає аморального та протиправного використання житла або іншого володіння особи. У цій статті частина перша та друга мають містити основний склад злочину: створення й утримання притону, різниця між якими проводиться за ознаками мети створення притону: в частині першій варто передбачити відповідальність за організацію та утримання місць розпусти, а в частині другій – організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або одурманюючих засобів. Частина третя такої статті повинна містити вказівки на кваліфікуючі ознаки притонуотримання, до яких варто зарахувати вчинення діяння повторно, з корисливих мотивів, групою осіб або із залученням неповнолітньої особи. Реалізація зазначеної пропозиції дасть можливість об'єднати три самостійні статті в одну, що позитивно відобразиться як на структурі Особливої частини КК України, так і на практиці застосування кримінально-правових положень, які орієнтовані на протидію притонуотриманню.

На окрему увагу заслуговує практика застосування кримінально-правових норм у частині як особливостей кваліфікації, так і застосування окремих кримінально-правових заходів. У результаті проведеного дослідження підсумкових судових рішень, винесених судами Херсонської, Миколаївської та Одеської областей з 2015 по 2018 роки, встановлено такі особливості вчинення злочинів, пов'язаних із притонуотриманням. По-перше, самостійно ці злочини на практиці не зустрічаються й має місце реальна сукупність з іншими злочинами. По-друге, в більшості випадків вони вчиняються групою осіб. По-третє, вирок, який ухвалюється за утримання наркопритонів, є суттєво більш суворим, аніж за утримання притонів розпусти. По-четверте, жодний із досліджених вироків за вказані роки не містив застосування спеціальної конфіскації житла, яке використовувалась під притон, хоча ч. 1 ст. 96-1 КК України таку можливість для суду передбачає [7].

Висновки. На основі проведеного дослідження підстав кримінальної відповідальності за притонуотримання можемо вказати на доцільність об'єднання складів злочинів, передбачених статтями 302, 317, 322 КК України, в одну статтю, що дасть змогу оптимізувати нормативне закріплення кримінальних правопорушень і, як результат, створить передумови для ефективної протидії діянням, що вчиняються в умовах протиправного або аморального використання приміщень. Особливої уваги вимагає необхідність застосування спеціальної конфіскації приміщень, що використовуються як наркопритони або притони розпусти.

Література:

1. Козаченко О.В., Мусиченко О.М. Кримінальне право України: Загальна частина : конспект лекцій – довідник. Миколаїв : Ліон, 2017. 298 с.
2. Ільченко С. Визначення поняття житла. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 6. С. 64–72.
3. Рунов Г.Ю. До проблеми визначення поняття «житло» у кримінальному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 68–79.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. Київ : Дакор, 2008. 1023 с.
5. Козаченко О.В. Деякі питання реформування кримінального законодавства щодо злочинів проти здоров'я населення. *Актуальні проблеми політики* : збірник наукових праць. 2003. С. 356–360.
6. Козаченко А.В. Наркотизм и организованные формы транснациональной преступности на юге Украины. *Интернет-портал «Мир против организованной преступности и коррупции»*. URL: www.inter.criminology.org.ua (дата звернення: 20.09.2019).
7. Козаченко О.В. Спеціальні кримінально-правові заходи. *Актуальні проблеми політики* : збірник наукових праць. 2013. Вип. 49. С. 209–218.

Kozachenko O., Sakun O. Some aspects of the normative determination of the grounds for using of criminal law measures for den maintenance

Summary. In the article, on the basis of determination of the etymological origin of the term “den” and those legal features which are involved of the crime-fighting practice, it is concluded that den is the situation of commitment a premeditated crime of illegal (drug den) or immoral (a house of prostitution) character, that is a certain room which is systematically (repeatedly) used for criminal or immoral purposes on a conspiracy basis by owners or other people, who use them on legal grounds, resulting in breach of public order, public morality or public health. Den has the following features: first, the den is an optional feature of the objective side of the criminal offense which is related to the situation of committing a criminal offense; secondly such a situation of a criminal offence should be understood as a certain room which is equipped or adapted to a drug den or a house of prostitution; thirdly the subjects of commitment are the owners or people who use the room on legal grounds; fourthly the den is adapted to providing relevant services to other people, that is, those who are not members of the family of the owner or legal user of the room; fifth den is systematically used for criminal purposes (two or more times); sixth, den maintainer's activity causes damage to public order, public morality or public health; seventhly, dens usually operate on a conspiracy basis when their unlawful or immoral character is covered by signs of legal activity or everyday life. The analysis of the objective and subjective features of the crimes, which are the grounds for criminal responsibility for den den maintenance gives the reason to conclude that that there are a significant number of signs in these crime scenes that are identical in content, and that is why three crimes can be combined into one article of the criminal law entitled “Creation and Maintenance of the Den”. This article should be published in the section XII of the Special part of the Criminal Code of Ukraine as involved crimes offend public order which does not allow immoral and unlawful use of dwelling or other person's possession.

Key words: den, house of prostitution, drug den, dwelling or other person's possession, special confiscation.